

P+

SPECIAL

Jaargang 18
Week 46 | 2019

IDH begeleidt
supermarkten

Bananenketen naar
leefbaar loon

Doorbraak leefbaar loon

Is de tijd er rijp voor? Gaan we eindelijk wat doen aan de onfatsoenlijk lage lonen in de agrarische exportsector in ontwikkelingslanden? Het bruist plotseling van de initiatieven, na jaren van moeizaam overleg, onderzoek en een handvol proefprojecten. Tijdens een internationale conferentie deze week in Rotterdam werden nieuwe programma's aangekondigd voor thee en cacao. Het meest opmerkelijk is de aankondiging van Nederlandse supermarkten dat zij zich samen met IDH gaan inzetten voor leefbaar loon in de bananenketen.

Laura Jungmann, Ahold's manager duurzaamheid in een persbericht: "Albert Heijn doet mee aan het project dat als doel heeft leefbare lonen voor bananenproducenten te realiseren. Wij werken daarin samen met onze leveranciers om beter te kunnen begrijpen wat er nodig is om de lonen op een leefbaar niveau te krijgen." En Cindy Verhoeven, manager duurzame handel bij Superunie, laat weten dat haar bedrijf meedoet "omdat iedereen recht heeft op een fatsoenlijke levensstandaard. We hebben er vertrouwen in dat we via dit gezamenlijke project de komende tijd mooie stappen kunnen zetten." Jumbo en Plus kwamen met vergelijkbare verklaringen.

Wat is hier gebeurd? Tot voor kort beukten organisaties als Hivos en Fairfood vergeefs op de deuren van de Nederlandse supermarkten, die terugschrokken voor dit lastige en mogelijk prijsopdrijvende thema. Ook verscholen zij zich vaak achter het argument dat de klant niet vraagt om een eerlijke beloning. En dat ze voor degene die dat wel doen al fairtrade producten in de aanbieding hebben. "Het is heel mooi dat de Nederlandse retail nu de lead pakt", zegt Jordy van Honk, programmadirecteur bij IDH (The Sustainable Trade Initiative). Hij ziet de stap van de supermarkten als een nieuw bewijs dat het debat over leefbaar loon in snel tempo volwassen is geworden, en niet meer het exclusieve domein van een handvol actiegroepen en vakbonden. "Het is een lastige en gevoelig onderwerp. Maar ook bijvoorbeeld hoofd inkopers van multinationals hebben het er nu over."

Van Honk stond bij IDH aan de basis van de aandacht voor fatsoenlijke lonen. Tot zo'n jaar of zes geleden wist eigenlijk niemand hoe dat aan te pakken: lonen was toch meer iets voor werkgevers en vakbonden, en voor overheden die minimumlonen vaststellen? Het Initiatief Duurzame Handel, opgezet om te werken aan meer duurzame en sociale handelsketens, besloot tot actie. "Er werd in die tijd vooral heen en weer geschreeuwd, door ngo's en bedrijven. Maar het ontbrak aan harde cijfers. Wat werd er nu echt betaald aan de plantagewerkers en de boeren. En wat was nodig voor hen om uit de armoede te komen?" Om de feiten boven tafel te krijgen, kwam er in steeds meer landen en sectoren onderzoek. De term 'leefbaar loon' deed z'n intrede: het inkomen dat minimaal nodig is om aan de basis-behoefte van de werkers en hun gezinnen (van voedsel en wonen tot sparen voor medicijnen en de oude dag) te voldoen. De uitkomsten waren schokkend: in veel landen bleken de wettelijk vastgestelde minimumlonen in de agrarische sector nog niet de helft te zijn van het leefbaar loon.

Zoals in de theesector. Vooral in Engeland ontstond onrust – aangewakkerd door enkele schrijvende BBC-documentaires – over de wantoestanden op de theeplantages in Malawi en het Indiase Assam. Precies de gebieden waar een groot deel van de bulkthee voor de traditionele Britse *earl grey cup of tea* vandaan komt. Op verzoek van Oxfam Novib droeg IDH bij aan een

Supermarkten beloven alleen nog maar bananen af te nemen waarvoor een fatsoenlijk loon is betaald.

onderzoek naar de vereiste hoogte van de lonen in Malawi en India. Al snel werd de omvang van het probleem duidelijk: de theewerkers kregen er hoogstens 40 procent van wat nodig was voor hun levensonderhoud. "Als je dat vaststelt", zegt Van Honk, "moet je er ook wat aan doen. Geleidelijk aan vonden we een manier om dat grote en ook wel bedreigende begrip van leefbaar loon bespreekbaar te maken."

IDH nam de coördinerende rol op zich van *Malawi Tea 2020*, een internationale coalitie van theeproducenten, handelaren, verkopers én maatschappelijke organisaties. Inclusief bedrijven als Unilever en JDE (Douwe Egberts). Doel van het Malawi-programma: een leefbaar loon in de theesector van het Afrikaanse land in uiterlijk 2020. Dat doel wordt niet gehaald, zoveel is nu wel duidelijk. Maar de kloof is inmiddels wel gehalveerd. Mede dankzij de eerste cao ooit in Malawi afgesloten. "We hebben veel geleerd", zegt Van Honk. "Alles begint met de erkenning door de betrokken partijen dat er een probleem is. Gevolgd door het optuigen van een coalitie. Omdat dit te groot is voor individuele bedrijven." Vervolgens moeten de feiten worden vastgesteld. Bedrijven weten vaak niet precies waar hun voedselwaren vandaan komen. En om realistische doelen te stellen moeten ze weten wat het verschil is tussen het huidige loon en de leefbare variant. Dat varieert veelal per gebied en per sector. Daarom ontwikkelde IDH samen met certificeerder Rainforest Alliance een salarisindicator. Daarin worden de kosten voor onderwijs, gezondheidszorg en vervoer in een specifiek gebied meegenomen, en de huidige lonen en bonussen. "De Salary Matrix biedt een duidelijk actiepictief voor grote handelaren en supermarkten. Zij kunnen die door hun *suppliers* laten invullen. Dan kun je precies zien hoe ver een individuele plantage af zit van

"De Salary Matrix biedt een duidelijk actiepictief voor grote handelaren en supermarkten"

Bananen Supermarkten zijn om

Binnen vijf jaar een leefbaar loon voor de werkers in de bananenteelt. Of, waar dat nog niet haalbaar is, op z'n minst driekwart van dat beoogde loon. Daar streeft het merendeel van de Nederlandse supermarkten naar. Ze willen dat realiseren door in 2025 alleen nog bananen af te nemen van plantages waar een leefbaar loon is betaald aan de arbeiders voor het deel dat bestemd is voor de supermarkten. IDH begeleidt de supermarkten daarbij. Het programma werd tijdens de conferentie deze week in Rotterdam gelanceerd.

De supermarkten gaan eerst aan de slag met de salariscalculator van IDH om het verschil te berekenen tussen het gangbare loon op de plantages en het beoogde loon. Met ingang van 2021 moet er jaarlijks stappen worden gezet van ten minste 10 procent om de kloof te overbruggen.

True Price onderzocht onlangs de verborgen kosten in de bananensector. Het in Amsterdam gevestigde bureau concludeerde dat de sociale kosten van de zeer lage lonen (plus milieukosten als ontbossing en waterschaarste) worden afgewenteld: ze worden niet ingecalculleerd door de bedrijven die de bananen verkopen en consumenten zien ze evenmin terug op het prijskaartje. Volgens de berekeningen zouden handelaren gemiddeld 6,70 dollar extra moeten betalen per

doos om de negatieve gevolgen op te vangen. Oftewel: 30 cent per kilo. En 15 cent bij fairtrade bananen. Fairtrade, opdrachtgever van het onderzoek, verhoogde op basis van de resultaten de vergoeding die boeren krijgen voor hun bananen.

En nu dus de supermarkten. De afspraken zijn onderdeel van het vorig jaar afgesloten Convenant Voedingsmiddelen op het gebied van internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen. Daarin staat onder meer dat een vijftal projecten op het terrein van leefbaar loon wordt gestart. Het bananenproject is daarvan het eerste. Met onverwacht concrete doelstellingen.

“Volgend jaar juni moeten de supermarkten weten hoe ver ze nog afzitten van een leefbaar loon, bij al hun toeleveranciers en in alle landen waar de bananen vandaan komen”, zegt Van Honk van IDH. “Dat is de eerste grote stap. Vervolgens maken we plannen: is de kloof 10 procent, dan kunnen de supermarkten dat waarschijnlijk zelf regelen door iets aan hun inkooppraktijk te doen. Maar als het verschil groter is, dan zijn er meer interventies nodig.”

Bananen lenen zich goed voor een aanpak door de supermarkten: zij zijn het belangrijkste verkoopkanaal en hebben dus invloed in de keten. Desondanks heeft de Neder-

landse retail steun nodig om dit initiatief tot een succes te maken, zegt Van Honk. Vandaar de ambitie bij IDH om meer supermarkketens uit andere landen erbij te betrekken. Daarvoor is veel interesse, vooral vanuit Engeland en Duitsland. Grote retailers als Tesco, Metro en Sainsbury zitten al in een IDH-stuurgroep van bedrijven die helpen de Salary Matrix verder te ontwikkelen. Met Fyffes, een van de grootste spelers op de bananenmarkt, deed IDH al onderzoek naar de kansen voor leefbaar loon in Costa Rica en Belize. En met het World Banana Forum in Ghana en Ecuador. “Dit is zeker niet het eerste initiatief om wat te doen aan de veel te lage lonen in de bananensector. De missing link was altijd de markt vraag. Met name vanuit de supermarkten. Die is er nu wel, en dat is een grote stap vooruit.”

een leefbaar loon. En in gesprek gaan over hoe de kloof te overbruggen, op basis van de verantwoordelijkheid die de verschillende partijen hiervoor op zich nemen. Gevolgd door een tijdpad: hoeveel jaren neem je om die kloof te dichten?” In Malawi werd ook duidelijk dat verbetering van de leefomstandigheden niet alleen afhangt van de hoogte van het loon. Vrijwel alle thee komt er van plantages. De eigenaren daarvan verdedigen de lage lonen veelal met het argument dat zij dat aanvullen met in kind vergoedingen zoals voedsel en wonen. De kwaliteit ervan is echter vaak slecht, dus werden er verbeteringsprogramma's opgezet. Zoals het verrijken van de dagelijks verstrekte maïspap met voedingssupplementen, het aanleggen van groentetuinen om de eenzijdige maaltijden aan te vullen, en het opknappen van de woningen op de plantages. “Dat is het laaghangende fruit”, zegt Van Honk. “Daarna moet je toch echt gaan kijken naar de keten. Waar zitten de marges, hoe maak je leefbaar loon tot onderdeel van het inkoopbesluit van de inkoopende bedrijven?”

Met de door IDH en Oxfam GB ontwikkelde Sustainable Procurement Kit kunnen bedrijven nagaan of de inkoopprijs die

zij betalen hoog genoeg is om de producenten in staat te stellen fatsoenlijke lonen te betalen. De Kit en de Salary Matrix zijn ook te gebruiken in andere sectoren dan de thee. Dat komt goed uit, want de beweging voor een leefbaar loon groeit sterk. Mede aangejaagd door de Nederlandse convenanten voor internationaal maatschappelijk verantwoord ondernemen, die door de overheid in inmiddels meer dan tien sectoren zijn afgesloten met bedrijven, vakbonden en maatschappelijke organisaties. Steeds vaker bevatten die ook afspraken om te werken aan leefbaar loon.

Wat ook hielp was het Living Wage Lab, enkele jaren geleden opgezet door Hivos en Fairfood. In een veilige omgeving kunnen bedrijven daar samen met maatschappelijke organisaties, vakbonden en keurmerken als Max Havelaar en UTZ een aantal keren per jaar gezamenlijk 'snuffelen aan het thema', zoals een deelnemer het omschreef. Met resultaat. Zo zei Marianne van Keep, duurzaamheidsmanager bij Verstegen Spices dat dankzij de bijeenkomsten van het Living Wage Lab het thema leefbaar loon inmiddels prominent op de agenda staat bij haar bedrijf. In tal van sectoren staan initiatieven op stapel.

Malawi Tea 2020 was het eerste leefbaar loon programma wereldwijd dat zich vanuit de keten richtte op een complete sector in een productieland. De daar geleerde lessen zijn dus van belang voor al die nieuwe initiatieven. “We weten nu bijvoorbeeld dat je met zo'n programma hoe dan ook marktverstoring werkt”, zegt Van Honk. ‘Er kunnen dingen gebeuren die je niet wilt. Zoals in Malawi, waar de lonen stegen en de thee daarmee duurder werd dan in omliggende landen die achterbleven met loonstijgingen. Daardoor groeide het risico dat inkopers uit zouden wijken naar andere landen. We hebben toen een sterk signaal afgegeven aan de bedrijven in de coalitie: koop alsjeblieft die thee. Blijf zakendoen met Malawi. Want anders komt

Om te voorkomen dat inkopers van thee Malawi voortaan links laten liggen, is er de intentie bij een coalitie om in verschillende Afrikaanse landen voor een gelijk speelveld te zorgen.

“Het is heel mooi dat de Nederlandse retail nu de lead pakt”

Thee Tijd voor een regionaal theeprogramma?

“We gaan er alles aan doen om in 2025 in onze hele keten leefbaar loon te betalen aan de werkers en leefbaar inkomen aan de boeren.” Aldus Ian Brabbin, Head of Tea bij Taylors of Harrogate, tijdens de conferentie in Rotterdam. Een baanbrekende belofte van het gerenommeerde, 130 jaar oude Britse familiebedrijf in koffie en thee. Taylors of Harrogate is vanaf de start betrokken bij de Ethical Tea Partnership (waar inmiddels alle grote westerse theebedrijven bij zijn aangesloten) en werkt ook nauw samen met IDH. “Zij lopen echt voorop”, zegt Jordy van Honk. “De meeste bedrijven blijven hier vooralsnog stil over. Men is nog te veel bezig met het risico op reputatieschade. En nog te weinig met commerciële kansen. Dat is jammer.”

De ervaringen met Malawi Tea 2020 hebben geleid tot een initiatief om dat programma uit te breiden tot heel Oost-Afrika. De eerste taak is nu de benodigde data te verzamelen over de feitelijke lonen in de theesector in Kenia, Rwanda, en Tanzania. Ook is meer kennis nodig over de markten: productie en vraag. “De industrie wil die regionale uitbreiding van de aanpak ook”, zegt Van Honk. “Maar we staan aan het begin, het programma is er nog niet en de handtekeningen zijn nog niet gezet.”

IDH gaat hoe dan ook door met het leefbaar loonprogramma in de theesector. De opgedane ervaringen helpen, maar de uitdagingen nemen alleen maar toe. De theeprijs ging afgelopen jaar fors onderuit op de

wereldmarkt, en heeft zich nog niet hersteld. Overproductie in Oost-Afrika speelt daarbij een rol. “We hebben geleerd dat het lastig is keiharde targets te stellen. De economische realiteit is weerbarstig.” Een probleem bij thee is dat het grootste deel terecht komt in melanges, gemengd met thee uit andere regio's en landen. “Daardoor is minder gemakkelijk een duidelijk verhaal over eerlijke thee te vertellen. In de volgende fase moeten we proberen een betere link te maken naar de merken. Als de brands een duidelijk verhaal kunnen vertellen, wordt er meer waarde gecreëerd. Die natuurlijk uiteindelijk wel bij de werknemer terecht moet komen.”

De vergoedingen in natura op plantages zijn vaak van slechte kwaliteit, zoals bijvoorbeeld de voedselvoorziening.

Cacaoboeren: hoe verdubbel je hun inkomens?

België neemt het voortouw in het streven naar fatsoenlijke inkomens voor de cacao-boeren in Afrika. Een jaar oud is het convenant Beyond chocolates, waarvoor IDH het secretariaat voert. Vrijwel de gehele Belgische chocoladesector steunt dit initiatief, inclusief multinationals als Cargill, Mars en Nestlé. Ook de Belgische overheid is betrokken. Een volgende stap waaraan wordt gewerkt is uitbreiding van dit convenant tot een Europees initiatief.

Beyond chocolates belooft uiterlijk in 2030 leefbare inkomens voor de 275 duizend cacaoboeren die de grondstof voor de Belgi-

sche sector produceren. Jordy van Honk van IDH: "Made by Belgium, zegt de Belgische chocoladesector trots over hun product. Maar men realiseerde zich dat het niet zo kan zijn dat dit trotse merk ook zoveel armoede in zich heeft." Het doel van 2030 klinkt misschien nog als ver weg, maar is wel degelijk ambitieus. "We weten inmiddels dat de inkomens van cacaoboeren in Ivoorkust en Ghana, veruit de twee belangrijkste productielanden, gemiddeld de helft bedragen van wat als een leefbaar inkomen geldt. Een verdubbeling is dus nodig, en dat is een enorme opgave."

- dat leefbaar loon er zeker niet. Dat heeft geholpen." Het leidde er ook toe dat nu wordt gebouwd aan een coalitie die zich richt op meerdere theeproductielanden in Oost-Afrika. "Om een level playing field te garanderen. Maar wel met als uitgangspunt dat in al die landen de lonen omhoog moeten."

Bij IDH is leefbaar loon nu erkend als een kernthema. Evenals leefbaar inkomen, vanwege de vele activiteiten gericht op kleine, zelfstandige boeren. "Ook daar proberen we de geleerde lessen toe te passen. Laat de handelsketen zien hoe groot het gat is. En met welke interventies je kunt proberen dat te dichten." Inmiddels is een task force opgezet voor een leefbaar inkomen voor koffieboeren in Colombia. IDH trad ook toe tot Farmer Income Lab, opgericht door multinational Mars, waar ook andere grote bedrijven zich bij aansloten. "Die willen echt buiten bestaande kaders nadenken over hun cacao-inkoop. Vanuit het besef dat de boeren die uiteindelijk de cacao voor hen produceren gemiddeld slechts de helft van een leefbaar inkomen verdienen. Vaak omdat ze over te weinig land beschikken, of te afhankelijk zijn van alleen de cacao-teelt." De cacao-bedrijven laten zich inspireren door duurzame voorbeelden als Tony Chocolony, Albert Heijn met Delicata en Lidl met Way to Go.

Van Honk ziet veel kansen voor duurzame inkooppraktijken, waarbij bedrijven een lange termijnrelatie aangaan met de producenten en de kosten van leefbaar loon delen in de keten. Een uitdaging daarbij is dat supermarkten, zoals die in Nederland, maar een klein deel van de totale oogst van een plantage kopen. Het grootste deel wordt ingekocht door internationale partijen, die niet bij een convenant of coalitie zijn aangesloten. De invloed van een supermarkt is dan relatief beperkt. Een deel van het antwoord daarop moet komen uit verdere samenwerking. IDH is inmiddels het gesprek aangegaan met supermarktketens in Groot-Brittannië en Duitsland. Zij overwogen zich aan te sluiten bij het Nederlandse initiatief. "Hoe internationaler we gaan, des te groter de impact." ■

De inkomens van cacaoboeren in Ivoorkust en Ghana bedraagt gemiddeld de helft van wat als een leefbaar inkomen geldt.

Website IDH over Living Wage

- + TEKST HANS VAN DE VEEN
- + FOTOGRAFIE HANS VAN DE VEEN, DEPOSITPHOTOS
- + ART DIRECTION BUREAU BOUDEWIJN BOER EN STUDIO 10
- + UITGEVERIJ ATTICUS BV
- + WWW.P-PLUS.NL